

ГОД. XVI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 4.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ЦАР ЈОВАН.

„Цар Јован“ зове се хисторијска трагедија у 5 чинова, коју је написао *Миша Живковић* а наградио књижевни фонд Илије М. Коларца у Београду. О тој трагедији, која је приказана на београдској позорници с успехом, написао је наш познати естетичар и критичар Др. *Милан Јовановић* ову оцену:

Писац „Цара Јована“ показао је већ својим причама, да има и дара и спреме за књижевни рад. Његове су приче здраве тенденције и чиста језика и по томе већ добре, а кад узмемо, да су махом прране из српског живота и изведене тако, да читалац мора осетити, како су карактери у њима један део његове индивидуалности, јер саобразно њему мисле и осећају, онда је већ по себи речено, да су такви радови добит за новелистичку књижевност нашу.

Исто се може рећи и о делу, што ми је одбор поверио, да прегледам и да оценим.

„Цар Јован“ по садржини својој представља један лист из историје српскога народа и већ с тога заслужује он нашу пажњу. Вредност се дела уздиже тиме, што је тај лист историје слабо познат у народу нашем. Осим једнога извода из угарске историје, који је израдио г Јован Борђевић и штампао у „Летопису Матице Српске“ (1858. св. II) и једне малене приче, коју је писац „Цара Јована“ исплео из те расправе, нема, колико је мени познато, у нашој књижевности ништа више о томе чудноватном „Црном човеку“, што је у своје време задавао страха и

силним Турцима и бесним Магарима. Изнети таквога човека на позорницу, значи упознати народ наш с једним непознатим изврсним сином његовим, а то је предузеће, које само собом већ одређује себи значај.

За књижевност је дакле публикација овакве књиге неоспорна добит, јер се у делу износи један одсек Србинове борбе за опстанак, који је великој већини народа нашег до сад био непознат.

Друго је питање, је ли историјски материјал срећен и обраћен тако, да би дело могло да заузме у драмској литератури нашој достојно место, а с тим питањем могло би се сложити друго: је ли технички изведено тако, да се са изгледом на успех може представљати.

Што се тиче првог дела овог питања, могу без устезања рећи, да је „Цар Јован“ потпуна и здрава драма. Њезина је основица историјска, делајуће су личности јасно обележене, карактери су доследни и пластични, радња је живахна, а ефект је на више места драматичан. Главно лице — Јован, трагичан је јунак чисте крви; он се бори са Запољом, што се обвезао Фердинанду, да ће га сузбијати у корист његову, у којој он види користи и за себе — а обвезао му се радо, што му је додијало насиље мадарских феудатара према сународницима његовим, које он жели да ослободи. Али у тој обвези лежи његова погрешка: предели српски још нису очишћени од Турака, и он, место да угледа у Запољи свога природног савезника противу њих, окреће се и против

њега, те тиме ставља у питање свој успех. За такву борбу снага Јованова није дорасла, и он подлеже. Маџари га ухвате и погубе у Торњошу. Писац је овај историјски супстрат вешто заплео у драму. Он пушта свога јунака, да заволи Јелену, јединицу грофа Терека, најјачег доглавника Запољина. Отац њезин, кад сазна за ту везу, ради свом снагом и као Маџар и као отац, да упропасти Јована — он баца своју кћер у тамницу, налази непопажен њезино писмо, у коме она моли Јована да је избави, па, знајући, да ће овај напасти на Сегедин, тражи и добија помоћ, те из заседе нападне и сатре Јованову војску а њега жива и рањена ухвати, следећи стопама своје кћери, која је одбегла к њему. Јелена тако својим писмом и својим бегством постаје фаталност за Јована, и давнашња сумња његових пријатеља, да ће га „Маџарица“ издати сумња, коју сада и он дели, сачињава претежан драмски моменат у делу и даје Јовану обележје трагичног јунака. Овакав заплет знатно уздиже драматску радњу на крају.

Распореду и обради нема се дакле шта приговорити, они сами собом сведоче, да је драма потпуна и здрава. На други део питања, а то је са гледишта техничке обраде, имало би се драми што шта приговорити. Тако би, по моме мњењу за преставу ваљало да отпадне неке појаве, а неки монолози да се скрате, с тога, што слабе делање и могу да досаде гледаоцу. Честа промена места уза јединство времена некорисна је драми с тога, што отеже преставу у дужину и мори публику. Тако је н. пр. 4-а појава у III. чину од већ кратка за промену и монолози су већином одвећ дуги. Нарочито имао би се изменити у последњој појави начин смрти Јеленине.

У осталом то су промене, које би само олакшале и заокружиле преставу и ја не сумњам, да ће писац сам доћи на то, да их предузме.

Што се тиче дикције, она је махом

топла, пуна једрине, и местимице песничкога полета. Особито је лепо изведен први и последњи чин. Од големог драмског ефекта је и појава 2 а у III чину, где љубав Јеленина долази у сукоб са дужношћу кћери; ова је појава уметнички изведена. Исто је лепо у погледу на драмску радњу изведен сукоб између Цара Јована и војводе му Суботе (III 7).

Из дијалога ваљало би изоставити провинцијалне изразе, као и све, што се коси са народним назорима о животу и Богу, као што су реченице:

„Али трајању нашег мртвила

„Нема границе, јер је *вешто*.“

Оваква изрека не може се ни натуралистички а то ли теолошки оправдати; или

„Још мало снаге дај, ако си Бог,

„Не даш, не даш ми, *па ти ниси Бог!*“

У част писцу могу рећи, да је таквих фраза мало и да се могу лако изоставити, а да се не ремети ток радње пати слаби ефекат.

Још би писац имао најзад обратити пажњу на то, да не жртвује метрици и чистоту наших реченица:

„Тај громки јек вам трубе казује“ могло би се ваљда боље рећи:

„Тај трубни јек вам громко (?) казује!“

Метричан говор у драми да како уздиже уметничку вредност дела, али он, кад је добар, не ремети синтактичан строј реченице, већ само ритмом својим потсећа на музику и загрева дикцију. Али исто тако, чини ми се, не би требало зарад упропаштавања реченица штетити метричну врсту. Где дикција слази на ниво обичнога говора, ту се (као што чини Шекспир) избегава метричан говор.

Тако н. пр. да наведем једно место:

„Баш неће? Неће? Да л' сам добро ја

„чуо, што си ти рекла? Реци ми

још једном — ил не! *Вушки* Јелена

„да ми у грудма срце не пукне“

— коректније би можда било рећи:

„Баш неће, неће! Да л' сам добро чуо?

Шта си то рекла, реци још једном!

Ил не, не реци — мучи Јелена“ и т. д.

На крају још да приметим у похвалу дикције овога дела, да се на њојзи не опажа никакво усиљавање; она већином тече лако, природно и с тога се врло пријатно чита и слуша.

Према свему томе, оцењивач мисли, да је ова трагедија права добит за нашу драмску књижевност и да ће од ње користити бити и књижевности и позоришној уметности нашој.

УЧИТЕЉ ГЛУМАЧКЕ УМЕТНОСТИ.

У својим критичким чланцима о позоришту Алфонз Доде говори опширно о тешкоћи у начину глумачког говора и о томе, како глумац мора у тој вештини много да се вежба, па тек да постигне добар успех. Мора човек бити врло марљив, мора много учити, па тек да поста не велики глумац. Али то је баш оно, што почетници у први мах не могу никакво да разуму. Да би то примером доказао наводи Доде начин како је велики Фредерик Леметр учио глумачкој вештини свога ученика не мање славног Лафонтена. Час учења почињао је готово увек после свршене представе, између 1 и 2. сахата ноћу. Леметр је увек водио Лафонтена у свој стан, који беше на булвару „Тампл“ и тамо, седећи у салону на дивану и вечерујући наређивао је Лафонтену шта да му за време вечере декламује, или коју сцену да му представља, или какву ситуацију да му изведе сценички, с плачем, смехом, виком, у кратко, с целом мимичком клавијатуром

„Замисли“, — рече Леметр једне вечери своје ученику, — „да си неки чиновник, да имаш добро место и да има већ три године како си ожењен. Данас је рођен дан твоје жене, коју ти обожаваш. Она је изашла негде у варош, а ти се користиш њеним изласком и хоћеш да је изненадиш: китом цвећа, неким малим поклоном и лепом вечером, и пр. оваквом као што је ова моја. На један мах, док ти све то спремаш, нађеш писмо, из кога видиш, да те жена вара најсрамније. Сад покушај да ми све то тако представиш, да ме натераш на плач.“

Лафонтен одмах отпочне Он са свим

лепо застре сто и смешећи се срећно мете киту цвећа на сто. Он се непрестано смеје и описује како ће му се жена изненадити кад дође кући и види шта јој је спремио. После подужег чекања он постаје нестрпљив, и да би што брже провео време, отвори фијоку од стола, у коју је био сакрио поклон за жену. Тада у фијоци угледа неко писмо. Он га механички узме и прочита. Кад га је прочитао, цикне, али тако, да се из тога узвика могло видети колико је велико очајање његово.

Поносећи се својом представом Лафонтен је очекивао, да га учитељ похвали. Али на велико чудо његово учитељ му рече: „Шта зар ти твоју жену волиш више свега на свету, ти јој безгранично верујеш, па ипак чим на првом парчету хартије прочиташ да ти је неверна, а ти и у то верујеш безгранично. То не може, то не сме бити. Мир! Седи тамо па гледај како ћу ја одиграти исту сцену.“

И сад поче он. Одмах извуче фијоку: „Ах, писмо!“ па га узе, преврте два три пута, прочита га и не мислећи о садржини, баца га опет у фијоку и продужи наменати сто. „Ово је заиста чудновато. . . Какво ли је то писмо!“ . . . И он га опет узе, прочита га поново само лакше, са сажаљењем слеже раменима и баца га на сто. „Којешта, то је бесмислица. . . то је немогуће. . . Она ће ми већ све то објаснити чим дође!“ . . . Али сад му руке почињу да дркћу, а очију не скида с оног несрећног писма. На послетку више не могаше да издржи и он зграби писмо да га и по трећи пут прочита. Кад га је сад прочитао — разумео га је. Крв му

јурну у главу, он паде на столицу и та-
да се чу ужасан, очајан усклик љубомор-
на човека.

„Мора да је било велико уживање“, —
вели Доде, — „посматрати Фредерика Ле-
метра кад предаје о глумачкој уметности.“

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Дружина српског народног позоришта) до-
шла је из Ковина у Панчево 8 марта и ту се
бавила до 16. априла о. г. и за то време дава-
ла је 21. представу. Како са избором самих по-
зоришних дела, тако и са игром чланова позо-
ришне дружине били су честити панчевци пт-
пуно задовољни. Томе је најбољи доказ то, што
је на позоришној благајни пало 3529 ф. 79 н.
а. вр. Од те своте потрошено је на плату и
друге издатке 2659 ф. 34 н. а. вр., и тако чист
приход износи 870 ф. 45 н. а. вр. Осим тога
донела је корисница члановима 266 ф. 50 н. а.
вр. Ове сухе цифре и бројеви говоре јасно и
разговорно о љубави и пожртвовању свесних
панчеваца према нашем позоришту, за кога су
се они увек одушевљавали и свагда гледали, да
наше позориште увек светлим образом оде из
њихове средине. У сто добрих по то наше на-
родно мезимче, да се и друге наше општине
угледају у светли пример родољубивих панче-
ваца, па да докажу и на делу, а не тек пустим
речима, колико им је стало до народне позоришне
уметности, до просветног напретка српског!

(Извештај месног одбора за срп. нар. по-
зориште за време бављења позоришне дружине
у Ковину од 5. фебруара до 8 марта 1891.)

Примање:

Од претплате на 12 престава	860.—
„Еј људи што се не жените, у претпл.“	24·70
„Штомфајеви“, у претплати	23·50
„Краљ Вукашин“, ван претплате	131·30
„Златан паук“, у претплати	37·20
„Наш пријатељ Некљужев“, у претплати	26.—
„Краљ Лир“, у претплати	46·20
„Сабља Краљевића Марка“ и „Милош у Латинима“, ван претплате	144·80
„Курјак и јагње“, у претплати	19·20
„Библиотекар“, у претплати	17·80
„Лудвиг XI.“, у претплати	46.—
„Смрт Стев. краља Дечанског“, ван пр.	106·10
„Мој џеп“ и „Др. Робин“, у претплати	25·20
„Робијашева ћерка“, у претплати	19·20
„Риђокоса“, у претплати	85.—
„Краљевић Марко и прни Арапин“ и „Свекрва“, ван претплате.	121·55
„Чаша воде“, у претплати	28·30

Цело примање 1762·05

Издавање:

Пут из Беле-Цркве и други издаци по рачуну г. П. Степића	84·80
Ковинским кочијашима за сеобу	13.—
Рачун штампара	33.—
„ фризера 16 претстава по 60 новч.“	9·60
„ гардеробару 16 пред. по 80 новч.“	12·80
„ за осветљење	23·89
„ дрвара за даске и дрва за огрев	23·35
„ реквизитара	5·58
„ столара за прављење позорнице.	10·50
„ музика	20.—
„ гостионичара за дворану	25.—
„ паушала за белеговину	5.—
„ месне сирот. благајне	6.—
„ послуге и полиције	10.—
„ поштарине и брзојава	4.—
„ гвожђара, лимара и г. Влајковића.	5·92
„ стана за гардеробу и поправ- ку столица	4·80
„ награде дечијих улога	3.—
„ праће гардероб. рубља	3·19
„ дневнице друштвене	50.—
„ плате дружини за 31 дан	1291·67
„ сувишка, предат г. Ружићу	111·84

Цело издавање 1762·05

У Ковину, 8. марта 1891.

Никола Петровић, с. р.	Васа Кулузић, с. р.
председник.	перовођа
Јован Николић, с. р.	Петар Влајковић, с. р.
благајник.	благајник.
Арон ил. Дескинић, с. р.	Шан. Теодоровић, с. р.
Добривој Павловић, с. р.	Штева Теодоровић, с. р.
Вајка Теодоровић, с. р.	Милан Бошњакковић, с. р.
одборници.	

СИТНИЦЕ.

(Појезија и проза.) Господине! Када сте на
врху Везува били и прекрасни Напуљ под со-
бом гледали, без сумње да сте се и ви сетили оне
познате изреке: „Напуљ видети — па умрети!“
— Не госпођице! Ја сам се онда наклонио на
бифтек, онако по енглески зготовљен.

Издаје управа српског народног позоришта.